

158 (158).
HOVHANNES İPRECYAN'IN ANLATTIKLARI
(1896, MUSA DAĞ DOĞUMLU)

Hürriyet geldiğinde, 1911 yılında Türk Hükümeti halkı askere aldı. Bizim köyden yedi-sekiz kişi gitti; erkek kardeşim de gitti. Daşnaklar Andranik'e : "Git! Türklerle barış! Şimdi Enver var; zaman değişti." dediler.

Andranik onlara şu cevabı verdi : "Ben gitmem! Onların elleri kanlıdır!"

Sonra, 1914 yılında seferberlik ilan edildi. Ellerine geçeni alıp götürdüler; kaçabilen, kaçtı. Türk görevliler gelip, istedikleri zaman toplayabilirsiniz diye, at, inek gibi bütün hayvanlarımızı saydılar.

Sonra 1915 yılı geldi. Bir cuma günüyü. Müdür geldi ve bir mektup getirdi. Bize : "Ben geri gelene kadar bu mektubu açmayın", dedi "Gelecek Cuma tekrar gelirim."

Gitti. Cuma günü geldi; mektup açıldı ve bize : "Size yedi gün mühlet. Varınızı yoğunuzu satın. Sizi sürgüne göndereceğiz" dedi.

Biz bir toplantı yaptık; dağa çıkmaya karar verdik. Köpek, inek, eşek gibi hayvanları ve büyük baş hayvanları alıp Bityas ve Hıdır Bey taraflarından dağa çıkardık; zira, halk devletin elinin uzun olduğunu biliyordu. Varımızı yoğunuzu, tencere, tava, yiyecek, silah ve hatta el değirmenlerimizi bile götürmüştük; buğdayı öğütüyor, unla ekmek pişiriyorduk; sac üzerine dizip pişiriyor ve yiyorduk. Tuz olmadığında, gidip deniz suyu getiriyor; kaynatıyorduk. Tuz dibe oturuyordu. Tuz bize lazımdı. Hayvanlarımız çoktu. Tahtaları kesip, eğik damlı kulübelere inşa ettik; içine girdik. Sadece yedi yatağımız vardı. Yerleştiğimiz yerler Damlacık*, Sovoluk** ve Kızılılık'tı***. Su kenarına yerleştik. Düşman üç yönden üzerimize geldi : Şakhurd'dan, diğer yandan bizim Hıdır Bey'in Yoladzen yol ağzından, bir de Bityas'ın Gyarmer Kitayn**** tarafından. Onlar o üç taraftan üstümüze geliyorlardı. Biz karşılarındaydık; arkamızda ise deniz vardı; deniz kıyısı...

İlk ateş açan Movses Abrahamyan oldu. Ona "Hatar" diyorlardı. Bizim gençlerde av tüfekleri vardı; birkaçında Belçika ya da Yunan yapımı onluklar vardı. Savaşık. O Türk askerleri dayanamadılar; kaçıp gittiler. Arkalarında bir sürü ölü asker bırakıp gittiler. Biz inip onların silahlarını aldık ve gerisingeri dağa tırmandık

Üçüncü kez iki-üç yüz Türk askeri geldi. Her on beş günde bir bize yeniden saldırıyorlardı. Bu hep pazar sabahı oluyordu; biz ayindeyken onlar saldırıyorlardı.

Biz savaşanlar toplam sekiz yüz kişiydik; geriye kalanlar çoluk, çocuk, kadın ve yaşlılardı. Bizim bir merkezimiz vardı. Benim tabancam vardı; benimki eski sistemdi; iki namlulu bir av

silahlıydı; fişekli değildi. İçine barut koyuyordum; bir de kurşun. Benimki, çok eski sistemdi.

Değdzadzor adını verdikleri bir vadi vardı; orası çok zor ve dik bir adıydı. Türkler ordan yukarı tırmanmaya çalışıyorlardı. Biz dört kişi, elinde Türk mavzeri olan Karapet, ben, Sedrak Urfalıyan ve bir de amcamın kızının kocası Sincar Vadisi'ne gittik. Orası kışlanın doğusundaydı. Orda, sabahdan akşam saat 5-6'ya kadar savaştık. Fuad adını verdikleri ve amcamın kızının kocası olan Hovhannes Kujanyan tek başına on dört Türk öldürdü. Erkek kardeşim geldi ve bize : "Sakin yerinizden kıpırdamayın" dedi.

Saat beşte, kışlaya gitmek üzere çıktım. Çocuklar bana sordular : "Nerden geliyorsun?" Onlara : "Sincar Vadisi'nden geliyorum" diye cevap verdim.

Çocuklar ateş etmeye başladılar; kurşunlar her taraftan gelip ağaçlara saplanıyor; bize isabet etmiyordu. O da Tanrı'nın iradesiydi; bir mucizeydi.

Türk dağın ateşe verilmesi için emir verdi; ama, dağ yanmadı; sadece bir yer yandı. Bu da bir mucizeydi. Sonradan Türklerin bize anlattıklarına göre, çatışma başladığında beyaz bir bulut gelip dağın çevresini sarıyormuş; onlar bizi göremiyorlarmış; ama, biz yukardan, ağaçların arasından onları görüyorduk. Bu da Tanrı'nın bir mucizesiydi... Gece vakti dağdan inip, götürüp yemek için, bahçelerden meyve topluyorduk. Bir gün ben, babam, komşumuz Musa Dağ'dan indik. Askerler gelip tam tepemizde durdular; ama, bizi görmeden gittiler. Bu bir mucize değil mi?...

Bir gece de, ateş yakıp etrafına oturmuştuk. Birden babam ayağa kalktı; kemerini düzeltti; kemerinden bir fişek ateşin içine düştü patladı. Çevrede çok insan vardı! Ama, hiç kimseye bir şey olmadı. Bu bir mucize değil mi? Tanrı bizimleydi...

Artık yavaş yavaş erzağımız, yiyeceğimiz tükenmeye başlamıştı. Deniz tarafına, üzerinde kırmızı haç işareti olan beyaz çarşaf lar astık; Akdeniz'den geçen gemiler bizi görsün diye, yanında ateş yaktık. Günler sonra, bir Fransız gemisi gelip bizi kurtardı; o da Tanrı'nın bir mucizesiydi.

Gemi geldiğinde, halk ortadan inip gemiye binebilsin diye, dağın iki tarafındaki cepheleri koruduk. Son dakikada Habet Vanyan ve Hovhannes Licyan yaralandılar; onları gemiye çıkardık; ama, denizde öldüler. Onları denize attılar; kural öyleymiş.

Şehitlerimizin kabirlerindeki toprakları ayrı ayrı sandıklara koymuştuk; onları yanımızda Port Said'e götürdük; sonra da Musa Dağ'a geri getirdik; daha sonra ise, Ayncar'a götürdük. Ordan da yanımızda Ermenistan'a kadar getirdik.

Her şeyi dağda bıraktık; hayvanlarımız, hepsi Türklere kaldı. Yatakları, geri kalanı ise yaktık; zira, Fransız bize : "Sadece canınızı kurtarırım" demişti.

Port Said'e gidince, Kilikya'nın bize verilmesi koşuluyla Türklere karşı savaşmak istediğimizi belirterek Fransız'a başvurduk.

Fransız bunu kabul etti.

Günün birinde Fransız, İngiliz doktorlar gelip bizi muayene ettiler. Sağlıklı olanları asker yazdılar; yaşlı olanları ise nöbetçi yazdılar.

Biz gençler, 600 kişiydik ve Ermeni Lejyonu'nun temelini attık. Sonra, zaten dört taraftan duyup başka yerlerdeki Ermeniler de geldiler; olduk 12000 kişi. Bizi eğitmek için Kıbrıs'a götürdüler.

Bir gün, bizler Kıbrıs, Manarga'dayken* emir geldi. "Hazırlanın! Türklerle savaşmaya gidiyoruz" dediler. Gidip limana dolduk. Gemi geldi; gemiye bindik. Kıbrıs topraklarından uzaklaştık. Bizi korumak için ve üstümüze denizaltı filan saldırmamasın diye, bindiğimiz geminin arkasından başka bir gemi daha geliyordu. Beyrut'ta karaya indik. İstirahat ettik. Kudüs, Nablus'a doğru hareket etme emri geldi. Yolda, sekiz saat yürüyor; su bulduğumuz yerde mola veriyorduk. Her birimizin sırtında otuz beş kilo ağırlık vardı : battaniye, çadır, fişek, yiyecek. Orda da biraz vakit geçirdik. Kilikya'ya, Adana'ya gitme emri geldi. Bizi gemiye bindirdiler. İskenderun'a vardık. Bizi ayırdılar. Makineli tüfek bölüğü Dört Yol'a gitti; bir kısmı Toprakkale'ye, Cahan'a gitti. Bizi Adana'ya götürdüler; nöbet tuttuk. Kilikya alınmadan Adana'yı almıştık. Nerede Ermeni bulduysak, topladık. Orda, yüz on beş bin Ermeni vardı. Zeytinlular dört yıl dağlarda Türkleri öldürmüş; onların silahlarını ve paralarını almışlardı. Dört Yol'da bir Ermeni asker Karakilise Nehri'ni geçmiş, Türkleri dövmüştü. Ermeniler Türk köyünü yakmışlar; Dört Yol ile İskenderun arasında bir civciv dahi bırakmamışlardı...

Bir de baktık ki, Fransızlar bizim subaya haber göndermişler : "Ermeniler kendi fişeklerini geri versinler."

Biz de onlara : "Fişekleri vermeyiz" dedik

Biz on sekiz Musa Dağlıydık; geri kalanlar başka yerlerden gelen Ermenilerdi. Hepimiz de dedik ki : "Türkler saldırırlarsa, biz silahlarımızla onlara karşı koyarız."

Orda Kesablı bir doktor vardı; Türklerle beraber esir düşmüştü; zira, Türk Ordusu'ndaydı; ama, Türk Ordusu'nda görev yapmakla birlikte bize yardım eden Ermeniler de vardı. Örneğin, Hayfa'daki Katolik Manastırı'na bir Türk topu yerleştirmişlerdi; o topun namlusu sürekli Türklerin bulunduğu yönde dolaşıp onları öldürüyordu. Sonunda, topun başındakinin bir Ermeni genci olduğu ve bizim lehimize ateş ettiği, Türk Ordusu'ndaki bir sürü Türk'ü yere serdiği anlaşıldı. Bize izin verilseydi, biz Ermeniler o zaman Ermenistan'a kadar gelir; bütün topraklarımızı kurtarırdık. 28 Nisan 1919'da bizi serbest bıraktılar. Bizi Mersin'e getirdiler; yolda, trende Türk görünce ateş ediyorduk. Çakalyan diye biri vardı; o bize şöyle diyordu : "Gençler! Ayıptır! Günahdır! O öldürdüğünüz zavallı Türk köylülerinin ne günahı var? Biz gidince, bizden sonra burdaki Ermenileri katledecekler..."

Mersin'e gittik; silahlarımızı teslim ettik; ablamı Port Said'de gömdük; annemi ve büyük

kızımı Lübnan'da, babamı, erkek kardeşimi ve kız kardeşimi ise Musa Dağ' da... İki kızım, aileleriyle ve torunlarıyla birlikte toplam yirmi altı kişi 7 Aralık 1988 tarihinde Leninakan (Gümrü) depreminde hayatlarını kaybetti. O deprem olmadan kırk dakika önce, ben otobüse binmiş, Yerevan'a geliyordum. Ben doksan üç yaşında canlı kaldım; onlar, gençler! şimdi toprağın altındalar...